

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема:

„РЕЧЕВИТЕ ЖАНРОВЕ В ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ОБУЧЕНИЕ НА УЧИТЕЛИТЕ ПО ЕЗИКОВИТЕ ДИСЦИПЛИНИ”

за получаване на образователната и научна степен "доктор на науките"
в професионално направление 1.3.: Педагогика на обучението по.... (Методика на
обучението по български език)

Автор на дисертацията: проф. д-р Росица Александрова Пенкова

Автор на становището: проф. д.п.н Маргарита Георгиева

В дисертацията си Росица Пенкова представя резултатите от изследване на тема **РЕЧЕВИТЕ ЖАНРОВЕ В ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ОБУЧЕНИЕ НА УЧИТЕЛИТЕ ПО ЕЗИКОВИТЕ ДИСЦИПЛИНИ**. Изследването е съобразено с реалното състояние (като практика и образователна политика) на квалификационната дейност за усъвършенстване на знанията, уменията и компетентностите на учителите, като за първи път се извеждат общите квалификационни проблеми на учителите по езиковите дисциплини. Откриването и разработването на това поле, неизследвано от методиките на обучение по български език и по чужд език, е един от приносите на проф. Пенкова, тъй като тя разработва проблематика, която запълва празноти в методическите ни изследвания. Предложената методическа система за работа с речевите жанрове в системата на продължаващото обучение очертава широкия хоризонт на интересите на специалиста, който предлага едно съвременно лингвометодическо изследване, разработващо основен проблем на теоретико-методологическо и на практико-приложно равнище.

Дисертацията се състои от **увод, три глави, заключение, литература** (205 източника, от които 131 – на кирилица и 74 – на латиница) и **приложения**. Всяка глава репрезентира различни страни от темата и завършва с изводи. Основният текст обхваща 377 с., а приложенията - 280 с. Включени са 33 таблици и 22 фигури.

Уводът мотивира избора на проблема за научно изследване. Авторката се позовава на факта, че в общественото научно и медийно пространство все по-често се артикулират дефицити, които се отнасят до ресурсите, с които разполага системата за квалификация на учителите в България.

В концептуално-постановъчната част на увода компетентно са изяснени *обектът* и *предметът* на дисертационното изследване. *Целта* и *задачите* (декомпозиращи и операционализиращи целта) също са добре формулирани. Подходящо са подбрани и

изследователските методи – теоретичен анализ на научна литература; педагогическо наблюдение; анкетиране на учители; тестиране; експертни оценки; статистически методи. Те позволяват да се постигне поставената цел и да се получи адекватен отговор на задачите, решавани успешно в дисертационния труд. Ясно е очертан и хоризонтът на изследователското очакване: „Ако се създаде и приложи методическа система на обучение за професионално развитие и кариерно израстване на учители, основана на взаимодействието между езиковите дисциплини в средното училище и с акцент върху речевите жанрове като основно средство на обучение, то ще се постигне по-високо равнище на професионалните компетентности на учителите в сферата на научното общуване”.

В **първа глава** на настоящия труд се изследват особеностите на научните, медийните и официално-деловите жанрове като продукти в процеса на комуникация. Тук естествено се вписва интересът към лингводидактиката, психолингвистиката, лингвистиката на текста и др. лингвистични науки. Поставен е акцент върху академичните жанрове във връзка с потребностите на учителите да участват в академичната комуникация със свои произведения, което налага конкретна методика за работа върху тези жанрове (те едновременно са предмет и средство за обучение на учители и ученици) в продължаващата квалификация на учителите. Целта е теоретичното осмисляне на спецификите на речевите жанрове да послужи за разработване на система за изучаването им в квалификационни програми за обучение на учители по езиковите дисциплини.

При анализа на основните въпроси от предметната област на изследването ясно се откроява добрата научна осведоменост на авторката и коректността при използване на проучванията на наши и чужди изследователи. Умело е използван реферативно-анализационният подход при проучване на трудове на авторитетни чуждестранни учени, които имат публикации по проблемите на речевите жанрове. Факт е, че проф. Пенкова има задълбочени познания по проблемите на темата и умее да селектира от съвременни лингвистични и методически позиции значими постановки в проучванията на чуждестранни и на български изследователи. Въпреки това отделните жанрове са представени (според мен) ненужно подробно и при бъдеща публикация на дисертационния труд бих препоръчала синтезиране на част от информацията – от това няма да пострада кохерентността на изложението. Изводът, който следва от прегледа на първа глава, е, че направеният анализ е необходимата и достатъчна основа, за да се изготвят учебни материали за квалификационните курсове.

Във **втора глава** на дисертацията (*Методическа система за работа с речеви жанрове в продължаващото обучение на учителите*) проблемите за следдипломната

квалификация на учителите по езиковите дисциплини се интерпретират в нормативен, съдържателен и технологичен аспект. Обект на детайлен анализ стават документи от актуалната образователна практика, които имат пряко отношение към проблема на изследването. Изтъква се значението на международни документи за европейски квалификационни практики; сравняват се общоевропейските политики за продължаващо обучение на учителите със системата за квалификация в контекста на българската държавна образователна политика.

Специално внимание заслужава работата с речевите жанрове в системата на продължаващото обучение, която включва *тематични курсове* за професионална квалификация и квалификационни програми за *придобиване на професионалноквалификационните степени* (ПКС) от учители по езиковите дисциплини. Рецензираната дисертация е *първият научен методически труд*, който конкретизира тази система, като откроява и детайлизира различията в нейните елементи и в същото време ги обединява в контекста на нормативните документи, за да представи професионалното израстване на учителя и повишаването на неговия статус.

В контекста на темата на дисертационното изследване следва да се открие *новият подход към квалификацията* на учителите в тематичните курсове. Организиран като комплексни (за учители по езиковите дисциплини, както и за учители по различни учебни предмети) те предлагат обща тематика, значима за всички (например *Речевите жанрове в обучението по езиковите дисциплини; Академични жанрове, Комуникативни умения в образователния мениджмънт* и др.) Предвижда се провеждане на такива курсове и за млади (новоназначени) преподаватели във висши училища.

Друга група са тематичните курсове, осигуряващи усвояване на български език в чуждоезикова среда. Практическият опит на проф. Р. Пенкова като действащ преподавател по български език на ученици и студенти билингви е в основата на програмите за дистанционна квалификация на преподаватели от българските общности в чужбина, както и за обучение по български език в летните курсове, финансирани от РБългария.

В края на тази глава са представени квалификационни програми за придобиване на ПКС от учители по езиковите дисциплини. Определено е съдържанието на обучителните курсове за всяка от степените; предложени са и авторски програми (напр. „Комуникативни умения”, „Редактиране и рецензиране на научен текст”, „Диагностичната дейност на учителя по български език и по чужд език”, „Академична комуникация”). Навсякъде в текста на дисертацията – както при интерпретация на фактите, така и при обосноваване на иновативни идеи за методически решения – проф. Пенкова проявява системност и дълбочина на

научното мислене, разсъждава от позициите на прагматично ориентиран професионално подготвен методик и лингвист.

С особена важност се отличава **трета глава** на дисертацията - *Ефективност на методиката за работа с речеви жанрове в продължаващото обучение на учителите*, защото в нея се обобщават наблюденията от приложението на предложената методика в периода 2008 – 2017 г. Анализирани са резултатите от констатиращи изследвания, свързани с потребностите и нагласите за квалификация на учителите; мотивира се подборът на темите и се коментират използваните обучителни материали в различните курсове.

На основата на добре организираното констатиращо проучване е обобщено мнението на учителите за оценяване на професионалната им дейност и компетентност. Представени са резултатите от приложените методи за диагностика, илюстрирани с таблици и диаграми и анализирани от авторката на изследването. Тези резултати биха били изключително полезни за МОН, както и за институциите, занимаващи се с квалификация на учители, защото носят информация за нагласите на учителите, за техните очаквания и препоръки към системата за следдипломна квалификация с оглед на кариерното им развитие.

Заклучението на дисертацията обобщава направените изводи от изследването. То недвусмислено показва, че целта е постигната и е доказана основната хипотеза.

Приносите на дисертационния труд са коректно представени в дисертацията. Те могат да се обобщят както следва:

1. Направено е първото цялостно, системно и многомерно изследване на общите проблеми за квалификация на учителите по езиковите дисциплини. Представени са възможностите за интегрални връзки в процеса на усъвършенстване на уменията за възприемане и създаване на текстове от различни речеви жанрове.

2. Разработена е методическа система за работа върху речевите жанрове в системата на продължаващото обучение. Всяка съставна част на системата е мотивирана и обоснована – обоснована е системата от цели и задачи; разработени са авторски учебни програми; представена е технология за развиване и усъвършенстване на комуникативните умения като елемент на цялостната комуникативна компетентност на учителите, обект на усъвършенстване в системата за квалификация.

3. Разработен е механизъм за оценяване качеството на квалификационните форми, чрез който може да се осъществява мониторинг на цялостната квалификационна дейност в страната.

4. Изследването може да се използва като основа на стратегиите за професионално развитие и кариерно израстване на учителите по езиковите дисциплини. То

позволява да се идентифицират трудности в професионалната им дейност и да се открият перспективите за развитие на системата за квалификация.

Дисертацията се отличава с елегантен научен език и стил. Библиографските източници са коректно използвани, спазени са общоприетите изисквания за цитиране в научни трудове.

Представеният **автореферат** точно отразява съдържанието на дисертацията и отговаря на структурните и на жанровите особености на този вид текст.

Заклучение

Дисертационният труд на проф. Пенкова илюстрира методическо ориентираното й мислене, нейната научна ерудираност и висок професионализъм при обосноваване на методологични и технологични тенденции в езиковото обучение. Оценявайки положително достойнствата на труда, предлагам на почитаемото научно жури да присъдим на **Росица Александрова Пенкова** образователната и научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по български език).

22. 07. 2018 г., Шумен

Автор на становището: .....
(проф. д.п.н. М. Георгиева)